

Твори Павла Михайловича Губенка (1889—1956), відомого під псевдонімом Остап Вишня, виходили мільйонними накладками, їх знали навіть неписьменні. Попри це, а може, саме через народну популярність українського автора було репресовано.

За радянських часів значна частина Вишневих «усмішок» була заборонена чи понівечена редакторами від влади, які вбачали в цих спловах фейлетону та гуморески «злочинні» заклики до динамічного розвитку нації та входження у цивілізоване життя.

Найкращі взірці самобутнього жанру, а також фейлетони Кам'янець-Подільського періоду творчості — у повному обсязі й без купюр!

Фейлетони з Кам'янця-Подільського
Вишневі усмішки:

- Сільські
- Київські
- Кримські
- Закордонні
- Мисливські

www.bookclub.ua

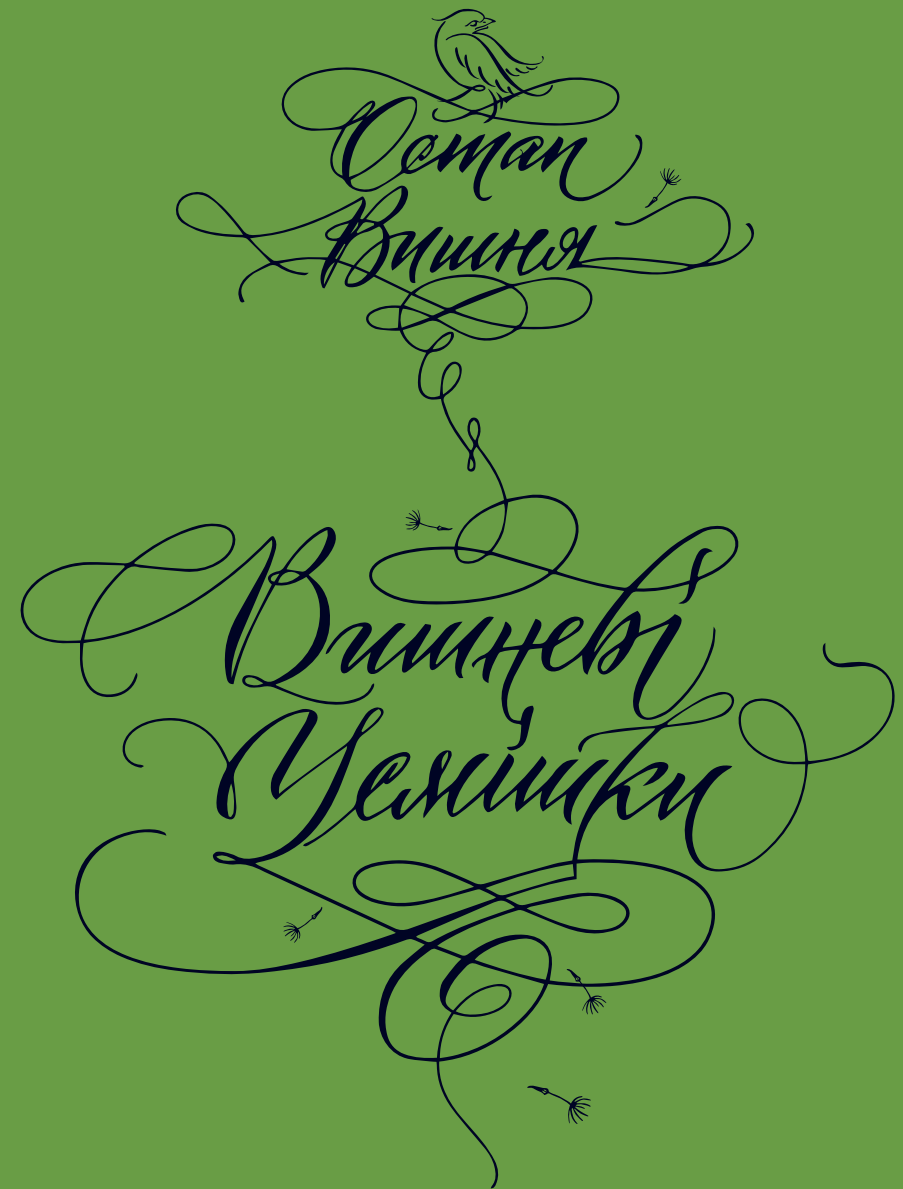
ISBN 978-617-12-1490-3

9 786171 214903

Остап Вишня
Вишневі
Усмішки

заборонені твори

заборонені твори

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка
Національної академії наук України

Сетан
Вишня

Вишневі
Цемішки

заборонені твори

Упорядкування, передмова та примітки
С. А. Гальченка

Видання друге, доповнене

ХАРКІВ **КЛУБ**
2016 **СІМЕЙНОГО**
ДОЗВІЛЛЯ

ББК 84(4Укр)
В55

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Гальченко Сергій Анастасійович — заступник директора
Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України з наукової
та видавничої діяльності, кандидат філологічних наук,
заслужений працівник культури України, літературознавець,
автор наукових досліджень у галузі текстології та літературного
джерелознавства; лауреат літературно-мистецьких премій
імені Григорія Сковороди, Володимира Винниченка,
Володимира Сосюри, Івана Франка, Олени Пчілки,
Миколи Гоголя та ін.

Усі твори подаються за найточнішим останнім виданням:

Твори: У 4 т. — К.: Дніпро, 1988–1989.

Усі тексти додатково звірені з першими публікаціями творів
та з архівними примірниками й рукописами, переданими внуками

Остапа Вишні Мар'яною та Павлом Євтушенками
до відділу рукописних фондів та текстології

Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України,
за що складаємо їм найщирішу вдячність.

Дизайнер обкладинки *Наталія Ком'яхова*

- © Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, тексти, 2010, 2016
- © С. А. Гальченко, упорядкування, передмова та примітки, 2010, 2016
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2010, 2016
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2010, 2016

ISBN 978-617-12-1490-3

І сміявся, і плакав з любові...

Літературна й життєва долі Остапа Вишні тісно взаємозв'язані. Його антиденікінські фейлетони, надруковані 1919 р. в Кам'янці-Подільському (тодішній столиці Української Народної Республіки) під псевдонімом Павло Грунський, стали 1920 р. причиною його першого арешту. Але завдяки В. Елану (Блакитному), який довів деяким членам тодішнього уряду, що ці твори не ворожі до радянської влади, П. М. Губенко стає спочатку перекладачем у газеті «Вісті» й відповідальним секретарем «Селянської правди», а потім і письменником-фейлетоністом Остапом Вишнею.

Для ліквідації неписьменності села усмішки Остапа Вишні зробили не менше, ніж офіційні лікнепи, а міський житель почав говорити мовою Шевченка, що теж мало неабияке значення для здійснення процесу українізації, яка проводилася у двадцятих роках. Його називали «Гоголем Жовтневої революції», і не тому, що він був земляком Миколи Васильовича (вони обидва з Полтавщини), а за його вміння сміятися крізь сльози навіть у драматичних ситуаціях, що мали місце в Україні в роки суцільної колективізації, внаслідок якої було знищено основну масу трудового селянства, а письменник утратив свого улюбленого героя й читача.

Фельдшер Павло Михайлович Губенко заявив про себе як фейлетоніст наприкінці 1919 – на початку 1920 р. в Кам'янці на Поділлі – тодішній столиці Української Народної Республіки, куди він переїхав із Києва разом із урядовою медичною управою. У газетах «Народна воля» і «Трудова громада» із листопада 1919 до лютого 1920 р. було надруковано три десятки фейлетонів. Очевидно, це не весь творчий доробок фельдшера-фейлетоніста, який виступав під псевдонімом Павла Грунського, бо ж у своєму листуванні із закордонними родичами через кілька років, вже перебуваючи в столичному Харкові й друкуючись під псевдонімом Остапа Вишні, він згадує один із колишніх своїх псевдонімів – Публій Козоцапський.

Після повернення із Кам'янця до більшовицького Києва фейлетоніст Павло Грунський потрапляє в лабеті чекістів, і його як особливо небезпечного для радянської влади «злочинця» у жовтні 1920 р. перевозять до Харкова, де з ув'язнення його визволив відомий уже на той час поет і редактор урядової газети «Вісті ВУЦВК» Василь Елан-Блакитний. У 1921 р. газетний журналіст Павло Губенко стає відомим гумористом Остапом Вишнею. Його називали королем українського гумору, але до найповніших видань творів ні за життя, ні після смерті письменника не включалися публікації кам'янець-подільського періоду, за винятком двох: «Демократичні реформи Денікіна» та «Про велике чортзна-що!». У цих фейлетонах автор дає різко негативну характеристику політиці Денікіна та гетьмана Павла Скоропадського, що імпонувало радянській владі. Про решту творчого доробку того періоду автору довелося «забути», хоча про нього добре пам'ятали «фахівці» зі спецорганів, які заарештували найвидатнішого українського гумориста в грудні 1933 року.

Упродовж кількох десятиліть рання творчість двічі репресованого гумориста перебувала під заборонаю: згадки про перші публікації можна було знайти лише в бібліографічних покажчиках...

У цьому виданні передруковуються фейлетони Павла Грунського із газет «Народна воля» та «Трудова громада», які розшукала і надала для публікації колишня викладачка Кам'янець-Подільського університету ім. І. Огієнка Тетяна Кріль.

Про величезну популярність творів Остапа Вишні у двадцяті роки написано дуже багато, адже його читали й видавали в республіці найбільшими після Тараса Шевченка накладками. У 1928 р., наприклад, вишло близько тридцяти збірників і збірничків його творів, переважно в серії дешевої бібліотеки, розрахованої на сільського читача.

Цілоком негативно оцінювали творчість Остапа Вишні лише вульгарні таумачі літератури й донощики, чіпляючи письменникові один за одним ярлики, борючись так за ідейність (псевдоідейність!) літератури.

Арешту Остапа Вишні передували статті, які важко назвати статтями. Це були, по суті, політичні ордери на арешт письменника. Поява подібних статей, спрямованих проти того чи іншого митця, означала, що над ним уже навис дамоклів репресивний меч і кожної миті митець може бути заарештований.

Літературний побратим Остапа Вишні Б. Вірний, констатує факт величезної популярності й успіху серед читачів «Вишневих усмішок», водночас пророкував, що «недалеке майбутнє несе забуття» їхньому авторові. О. Полторацький, названий у літературних колах Полторадурацьким, у своїй ганебній геростратівській статті «Що таке Остап Вишня» писав: «Контрреволюціонер, нахабно халтурячи, насмілювався у зашифрованій формі протаскувати в літературі куркульські ідеї, колишній петлюрівець, що змінив вогнепальну зброю на перо «гумориста»». Але й цього було замало теоретикові авангардизму, і він називає «короля українського гумору» ... «фашистом і контрреволюціонером» і закликає «трактори нашої сучасності» пройти по садках вишневих усмішок. А після арешту Остапа Вишні цей же літературно-критичний версифікатор із якоюсь патологічною зловтіхою зізнавався: «Тепер я щасливий відзначити, що подібне уже сталося і що моя стаття стає епітафією на смітникові, де похована «творчість» Остапа Вишні».

Розвінчували і цькували не одного Остапа Вишню – найгостріші та найотруйніші стріли летіли і в інших працівників гумористичного цеху: сміятися в роки грандіозних успіхів на колективізованій ниві чи в індустріалізованій промисловості було не те що не модно, а й небезпечно. Усмішку могли сприйняти як насмішку. Але цех гумористів не міг зрадити своє основне покликання – писати для людей і про людей веселі твори, а тому його повністю ліквідували (репресували) «неіндустріалізованим»: один за одним були не лише викинуті з літератури сатирики й «фейлетоністи-вишнянці», а й знищені фізично майже всі українські письменники-гумористи, зокрема й рідний брат Остапа Вишні Василь Чечвянський.

Першим серед гумористів постраждав Остап Вишня, однак упродовж кількох років цькування він не втрачав оптимізму і свого «вишневого» гумору, гіркі нотки якого звучали навіть у саїдочному ізоляторі по вулиці Чернишевського в Харкові.

Трагічні «десятиріччя» Остапа Вишні передувала злива критичних «антивишнівських» наскоків починаючи з 1927 р. У хорі критичного осуду найгучніше лунали голоси А. Гомона, М. Качанюка, Б. Вірного (Антоненка-Давидовича), М. Агуфа, С. Щупака, Г. Проня (цей вимагав показати всім трудящим контрреволюційну суть і бездарність фашистів – Ялового, Досвітнього, Вишні, Гжицького, Пилипенка, Ірчана, Загула, Козоріса, Бобинського...), І. Кулика. Навіть партійні лідери республіки П. Постишев, С. Косіор і М. Попов викривали націоналістичних провідників Остапа

Вишню і М. Хвильового. Критиковані, а згодом і критикани ставали жертвами сталінської репресивної машини, яка перемолола поступово не менше трьох генерацій як у творчих, так і в політичних (навіть в органах ДПУ-ОДПУ-НКВС-МДБ) та суспільних сферах. Атмосфера суцільного психозу пошуків ворогів народу породжувала і їхніх шукачів, які через своє безталання й політичну сліпоту вірили в псевдопатріотичні ідеологічні гасла й дуже легко могли розправитися або принаймні зламати навіть генія. Протистояти орді нездар могла тільки така мужня особистість, як Микола Хвильовий, який дав належну відповідь О. Полторацькому в памфлеті «Остап Вишня в світі "лівої" балабайки, або...» («Пролітфронт». – 1930. – №4). Письменник на повний голос заявив: «Уємішки Остапа Вишні я полюбив. Полюбив їх за те, що вони запашні, за те, що вони ніжні, за те, що вони жорстокі, за те, що вони смішні і водночас глибоко-трагічні...»

9 січня 1931 р. в щоденнику Івана Даниловича Дніпровського «Літературні стрічі. Пам'ятка для мемуарів» після візиту до його квартири Остапа Вишні з'явився запис, що великого гумориста обіцяють прийняти до літературної організації ВУСПП за умови визнання ним своїх помилок. Остап Вишня одразу продикував проєкт покаєнного листа: «Визнаю всі свої помилки минулі і майбутні, навіть помилки своєї баби Килини, що в Лебедині печка бублики.

Нададі писатиму так, як Кириленко і Микитенко. З тов. привітом і т. д.»

Не варто уточнювати (та чи й можливо це тепер?), хто більше доклав зусиль до того, щоб спочатку перетворити (за висловом того ж І. Дніпровського) «Гоголя Жовтневої революції» на «всеукраїнського м'якушку», а вже потім на одну з перших жертв сталінського терору.

Що ж інкримінувалося Остапові Вишні і як було сфабриковано його справу?

Якщо антивишнівські статті з брудними політичними ярликами друкувалися в періодиці з 1927 р., то ордер на арешт письменника був підписаний 7 грудня 1933 р. Саме відтоді почався відлік днів печальної «десятирічки», про що свідчить облікова картка ув'язненого (зека) Губенка Павла Михайловича (Остапа Вишні). Доступ для ознайомлення з нею був дуже складним (цей документ зберігався в Ухтинському архіві Міністерства внутрішніх справ Комі АРСР, дозвіл на його копіювання був наданий 1989 року). 7 грудня 1933 р. було заарештовано В. Гжицького, а Остап Вишня ще «гуляв на волі», хоча на вулиці його супроводжували типи в чорних пальтах із піднятими хутряними комірами. Одного дня він навіть отримав телеграму від знайомого егера із запрошенням прийти на полювання й зібрався на нього із Григорієм Епіком, але, просидівши півдобы на вокзалі, повернувся додому: через велику хуртовину не ходили поїзди. Уже після арешту з'ясувалося, що телеграма була «липовою»: егер, який запрошував на полювання, ні сном ні духом про той таємничий виклик не знав.

25 грудня 1933 р. за особистим розпорядженням голови ДПУ УРСР Баицького було ухвалено постанову, в якій стверджувалося, що «перебування письменника на волі – небезпечне» і що необхідно вжити запобіжних заходів – «тримання під вартою». У цій же постанові, якою відкривається справа № 737, що зберігалася в Комітеті державної безпеки Української РСР (тепер у Центральному державному архіві громадських організацій України. – С. Г.), письменникові інкримінуються такі злочини: «Остап Вишня звинувачується у злочинах по ст. 54-11 К[арного] к[одексу] УРСР, які знайшли прояв у тому, що він належить до української контрреволюційної організації, що прагнула повалити Радянську владу збройним шляхом...»

26 грудня між сьомою й восьмою годинами вечора у квартирі Остапа Вишні з'явився співробітник ДПУ Шерстов з ордером. У присутності двірника Я. М. Питимка й Варвари Олексіївни було проведено обшук. Письменника заарештували.

Наступного дня слідчий Бордон під розписку оголосив Остапові Вишні постанову й пояснив, що арешт не є непорозумінням, у що наївно вірив письменник, і висунув звинувачення, що він будібно належить до терористичної Української військової організації (УВО) і нібито мав особисто вчинити замах на секретаря ЦК КП (б) УП. П. Поштишева (В. Гжизький мав «убити» В. Я. Чубаря). Незважаючи на категоричний протест заарештованого проти таких безглузких звинувачень, слідчий уперто домагався свого, удаючись до фізичних і психічних тортур, мотивуючи тим, що це «необхідно для народу і для більшовицької партії». Приголомшений Остап Вишня навіть запропонував свою версію, мовляв, у 1928 р. він лікував виразку шалунка в Німеччині в санаторії біля Берліна, і його можна звинувачувати в тому, що він міг стати зрадником батьківщини чи агентом німецької контррозвідки. Але Бордон домагався свого, бо сценарій планованого нового політичного процесу було, очевидно, узгоджено з вищими ешелонами влади, а тому жодних відступів не передбачалося.

У «Споминах» видатного українського актора-березільця Йосипа Йосиповича Гірняка (1895–1989), якому довелося разом із Остапом Вишнею пити гірку чашу і в Харківському «домзаку» в загальній камері № 47, і на далекому Заполяр'ї в місті Чиб'ю, наведені страшні факти історії самого слідства над письменником: «Кілька днів не могли ми наговоритись про ті цинічні прийоми слідства, якими ГПУ добивало признань вини від своєї жертви».

«Я розповів Вишні, як то слідчий підсунув мені його заяву до Колегії ГПУ, в якій він признавався до причетності до УВО і т. ін. Остап Вишня, гірко всіхнувшись, сказав, що такі заяви і йому показували — Пилипенка, Ялового і Слісаренка».

А ось «свідчення» самого Остапа Вишні, «здобуті» Бордоном уже випробуваним насильницьким шляхом: «В тій контрреволюційній організації, в якій я брав участь — ділянкою, де я працював, був літературний фронт. На цім фронті й проводив я свою контрреволюційну роботу.

В чому вона полягала? Насамперед, в дискредитації, в обезціненні партійної лінії в радянській літературі, в компромітації пролетарської літератури, в знеціненні російської літератури і взагалі російської культури.

Всякий письменник, що вийшов з лав робочого класу, що починав свою літературну роботу з позицій інтернаціональних, дискредитувався й компрометувався, як художник, як митець, і в письменницьких колах і в широких читацьких масах.

Натомість вихвалялися письменники з явними націоналістичними ознаками і тільки вони вважалися за справжніх художників, за талановитих митців.

Вживалося заходів, щоб літературну молодь, що приходила в літературу із заводів, шахт, колгоспів брати під свій вплив, керувати нею, спрямовуючи її в націоналістичне річище».

«Свідчення», вибиті 21 січня 1934 р., ще страшніші: «Організація провалилась. Це було ясно. Арешт Ялового, самогубство Хвильового і т. д. — все це ознаки, що організація вже нема, що позалишалися поодинокі її члени, які також чекали на викриття й на арешти — треба було довести і членам організації і владі, що, мовляв, хоч організація і провалилась, та все ж таки — ми ще в силі, ми ще маємо і силу і можливість «грюкнути дверима» востаннє, подаючи тим самим надію, що ще не все загинуло. [...]

Правду казавши, я ходив увесь час тоді в якомусь тумані, байдужий до всього і до всіх, з повсякчасними головними болями, з не зовсім координованими й нормальними вчинками, викакаючи у близьких своїх і в лікарів, що мене лікували, побоювання за мій психічний стан.

Я не вдумувався глибоко в те, що говорилось, я погоджувався з усім і на пропозиції членів організації (Озерський, Досвітній, Ірчан) погодився бути виконавцем замаху на т. П. П. Постишева. Говорилося про те, що П. П. Постишев має невдовзі прийняти (балачка відбувалася в жовтні м-ці) делегацію письменників, і в цей саме час я мав учинити на його замах. Як саме, з чого стріляти, як стріляти — у ці деталі я не вдавався і чи були ці деталі розроблені, я не пам'ятаю. Револьвера в мене ніколи не було, хто мав мені дати револьвера — не пам'ятаю. Взагалі ж, — я кажу, — в той час ота сама психічна депресія позбавляла мене можливості пригадати зараз усі деталі.

Коли б мені хтось нагадав ті часи, нагадав подробиці тих балачок, міркувань і т. ін., що тоді проводилися, можливо б — я й пригадав би все детальніше.

Із осіб, яких іще називали тоді як об'єктів атентатів нашої організації, вказувалося на В. Я. Чубаря й на В. А. Балицького. Смутно пригадую, що на В. Я. Чубаря мав заподіяти замах Гжицький, а на В. А. Балицького — не знаю хто. Місцем для цих атентатів було обрано майдан ім. Дзержинського під час святкування Жовтневої Революції».

Під протоколом останнього допиту, записаного, на протипагу попереднім, російською мовою, стоїть підпис Остапа Вишні, що «записано правильно», з його слів, але що ж це за зізнання і в якому стані був тоді арештований?

«Вопрос. Признаете ли Вы себя виновным в предъявленном Вам обвинении?

Ответ. Да, признаю. Я являюсь членом к[онтр]-р[еволюционной] подпольной националистической организации. В беседах между собой члены организации называли ее «Объединенным Национальным Блоком». Точно названия организации не знаю.

Вопрос. Какие цели ставила перед собой Ваша организация?

Ответ. Целью организации было свержение Советской Власти на Украине и установление Демократической Республики.

Вопрос. Какая работа проводилась организацией в последние месяцы?

Ответ. После майских арестов, после ареста Ялового и самоубийства Хвиливого в организации начались разговоры о необходимости применения индивидуального террора в отношении П. П. Постышева, Балицкого и Чубаря, которых считали виновниками разгрома организации. [...] Со мной говорили о том, что я, как один из лучших и известных представителей нации, должен пожертвовать собой и взять на себя убийство Постышева.

Был намечен такой план: к т. Постышеву отправится делегация от писателей и в момент приема я в него выстрелю.

Я согласился.

Однако начались новые аресты, прием у т. Постышева делегации не состоялся и намерения своего я не выполнил.

Подробные показания дам дополнительно.

Протокол читал записано правильно с моих слов.

Остап Вишня

Допросил Бордон»

Отже, «слідством» було доведено існування неіснуючої терористичної організації та виявлено одного з її «учасників», якого необхідно було знешкодити. І от справа передається на розгляд судової трійки Колегії ДПУ УРСР із клопотанням про застосування до письменника-«терориста» «вищої міри соціального захисту» (не покарання, а захисту!) – розстрілу. Звинувачувальний висновок затвердив заступник прокурора ДПУ УРСР Крайнії: «ГУБЕНКО он-же Остап ВИШНЯ мною допрошен. Подтвердил все свои показания.

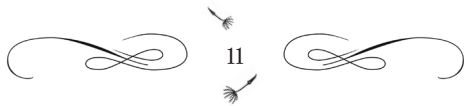
Обвинительное заключение подтверждаю. Предлагаю – РАССТРЕЛ. ЗАМ ПРОКУРОРА ГПУ УССР (Крайний)
23.II.34 года».

Від 23 лютого, коли було оформлено звинувачувальний висновок, до 3 березня Остап Вишня сидів у загальній камері, очевидно, не знаючи того, яке очікує на нього покарання. Із подальшого листування з дружиною видно, що вони сподівалися лише на 5 років таборів не суворого режиму, а тому вирок, оголошений 3 березня 1934 р., був для них приголомшливим: «Губенко Павла Михайловича (Остап Вишня) – приговорить к расстрелу с заменой заключением в исправтруллагерь сроком на десять лет, считая срок с 7/XII.33 г.».

Як розповідала Варвара Олексіївна, із Харкова до Котласа ув'язненого супроводжували у вагоні аж три конвоїри як особливо небезпечного політичного злочинця. А далі був піший етап до столиці Ухтпечлагу міста Чиб'ю. Як свідчить запис у згадуваній обліковій картці Ухтинського архіву Комі Республіки, Остап Вишня «прибыл в лагерь 18.IV.34 [из] Харьковского д[ома] з[а]ключения». Наименование лагеря – Ухтпечлаг НКВД». Розташування табору не вказано, але було це ще, очевидно, не місто Чиб'ю, бо відстань між ним і Котласом дорівнювала 600 км. Невідомо, якого числа письменник вирушив у свій перший етап, що, як видно з листів В. О. Маслюченко, викликало цілком природні асоціації з етапом Чернишевського та інших царських каторжників, бо у книзі наказів за квітень–травень 1934 р. зазначено лише кількість етапованих по певних числах.

Приблизно вісім місяців (із червня 1934 р. по 1 лютого 1935 р.) Остап Вишня перебував у місті Чиб'ю, де працював у редакції табірної газети «Северный горняк», на якій поряд із силуетами Леніна–Сталіна містилися заклик «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!» і попередження «Запрещается выносить за пределы лагеря». Про роботу в редакції цієї газети найкраще розповідають записи табірному щоденника «Чиб'ю» (1934). Його, очевидно, Варварі Олексіївні передав Павло Михайлович у вересні 1935 р. під час їхньої останньої зустрічі в Кедровому Шорі.

Остапові Вишні волею трагічних обставин судилося стати літописцем першої (ювілейної) п'ятирічки Ухтпечлагу. На початку літа 1934 р., коли він опинився в Чиб'ю, очевидно, у начальника Ухтопечерських таборів Якова Мойсейовича Мороза (справжнє прізвище Юсема), колишнього помічника начальника УСЕВЛО-НА, виникла ідея увічнити героїзм освоєння Півночі окремою книжкою. Творчих сил для цього було достатньо. Тільки в таборах міста Чиб'ю перебували, крім Остапа Вишні, узбецький поет і колишній нарком освіти республіки Манон Абдулайович Рамзі та російський поет і журналіст Євгеній Лідін (справжнє прізвище – Барятинський). Книжку, як видно з листування і щоденника Остапа Вишні, було підготовлено і перший її примірник надіслано для ознайомлення в ГУЛАГ, бо вона нібито мала вийти в Москві. Доля надісланого у столицю примірника невідома,

але в Центральному державному архіві Республіки Комі в Сиктивкарі мною було виявлено підготовчі матеріали до цієї книжки, зокрема й рукописи багатьох нарисів Остапа Вишні.

В Ухтинському краєзнавчому музеї восени 1989 р. авторів цих рядків довелося бачити документи, які свідчили про те, що в місцевих таборах були випадки людоїдства, навіть торгівлі людським м'ясом. Уночі до «ізолятора для слабосильних», а по суті, уже трупарні, пробіралися карні злочинці і обрізали (із неживих, а може, ще й живих людей!), як сказано в тому трагічному документі, «мягкие части человеческого тела». В архівах збереглися навіть справи про розстріл злочинців-людоїдів. З однією такою справою довелося познайомитися й мені. Бодай такого ніколи не читати!

В отакій атмосфері довелося жити і працювати упродовж десяти років геніальному сміхотворцю України!

До вбивства С. М. Кірова Остап Вишня працював у редакції «Северный горняк» і писав книжку «5 лет борьбы...» Дозволили приїхати на побачення дружині, і Варвара Олексіївна «гостювала» в чоловіка весь липень 1934-го, а 5 серпня змушена була залишити Чиб'ю, бо в Харкові на неї чекали двоє малоолітніх дітей – її донька Марія й син Павла Михайловича від першої дружини, яка померла 1933 року, В'ячеслав. По дорозі через Москву В. О. Маслюченко хотіла залишити у відповідних органах заяву про перегляд справи Остапа Вишні. Хворого чоловіка вона просила перевести в табір із менш суворими кліматичними умовами, а також добивалася дозволу на спільне проживання сім'ї. Але останнього довелося чекати майже рік.

1 лютого 1935 р. Остапа Вишню було відправлено в найстрашніший етап (це була відплата власть імущих за вбивство Кірова, але не справжнім убивцям, а знедоленим і безневинним політичним в'язням) – він мав один проїти через зимову тундру і тайгу відстань від Чиб'ю до віддаленого рудника Єджид-Кирта, що становила 1200 кілометрів. Але друзі Павла Михайловича вмовили начальника Ухтпечлагу Я. М. Мороза дозволити в'язню супроводжувати запряжені конячиною санчата з геологічними приладами. Така «хитрість», можливо, і порятувала Остапа Вишню від замерзання чи від розтерзання в тайзі хижими звірами.

Наприкінці травня 1935 р. Варварі Олексіївні пощастило продати роаяль та інші речі, і виручених грошей вистачило, щоб рушити на далеку Північ. На початку червня Остап Вишня повідомив, що отримав дозвіл на постійне проживання його сім'ї. Дванадцятирічний син В'ячеслав теж виявив бажання їхати до батька, але бабуся, Марія Адамівна Смірнова, в якій він виховувався, не пустила. І от 1 серпня 1935 р. сім'я нарешті об'єдналася за колючим дротом у селищі над Печорою Кедровий Шор. Але навіть табірне щастя було невдовзі затьмарене – через півтора місяця начальник III відділу Сімсон відібрав дозвіл на спільне проживання сім'ї, і Остапа Вишню одірвали від рідних, посадили на пароплав «Шахтар» і відправили на далекий рудник Єджид-Кирта. Дружина залишилася з тяжко хворою донькою Марією на руках, доки не пощастило пароплавом «Соціалізм» добратися до Усть-Уси, а потім через Нар'ян-Мар аж до Архангельська. Українці-архангельці допомогли нещасній жінці з дванадцятирічною донькою знайти квартиру, хоч і у віддаленому районі, на Кегострові. А Павло Михайлович невідомо за що змушений був сидіти в ізоляторі й упродовж шести місяців бути в підконвойній команді. Його призначили на роботу палочником копальні, і він працював ним упродовж трьох років – аж до останнього свого етапу наприкінці 1938 року.

У вересні 1936 р. було ще одне побачення з дружиною, яка приїжджала до нього з Архангельська, але вже без дочки, котра ходила у школу. Побачення в 1936 р. тривало недовго (близько двох тижнів), бо закінчувалася відпустка. Варвара Олексіївна запитилася на роботу в Архангельський театр, і їй було звільнено з роботи, але насправді причина звільнення полягала в іншому – актриса була дружиною «ворога народу». А потім, як писав Павло Михайлович, «строгостя пайшли». 1937 року побачення не дозволили, стало складніше навіть листуватися. Дружині після звільнення з роботи доводилося їздити по відрядженнях, мати справу з художньою самодіяльністю. Її почали викликати на допити в ОДПУ... У червні 1937 р. Остап Вишня надіслав Варварі Олексіївній телеграму, що їм відмовлено в побаченні, а це означало, що відпало питання про спільне проживання на поселенні. У липні письменника позбавили на квартал права листування за «повторною попытку негалеально отправить письмо». Це було подвійною трагедією для люблячих людей. Довелося продати в Архангельську навіть друкарську машинку (подарунок канадських українців), щоб хоч якось матеріально підтримати хворого Павла Михайловича.

А далі в родинному листуванні почали творитися якісь непорозуміння: на тривалий період було перервано зв'язок через якусь штучну плутанину з адресами. 20 лютого 1938 р. Варвара Олексіївна на свій запит про місце ув'язнення чоловіка отримала від начальника обліково-розподільного відділу Ухтпечлагу повідомлення про те, що «Губенко Павел Михайлович находится в Ухтпечлаге НКВД. Почтов. адрес: Северная область, Ненецкий округ, Воркута».

Насправді ж ніколи Остап Вишня у Воркуті не був, і це внесло заїву плутанину в листування і дало нових страждань. Майже весь 1938 рік був без листів, хоча Павлові Михайловичу вручали під розписку «бумагу», що його «разыскивают родственники» і щоб він «наладил с ними переписку». Але цього не вдалося зробити, бо листів від родини йому не давали. Дружина з донькою змушені були змінити кілька місць проживання, бо їм, як «членам сім'ї ворога народу», важко й небезпечно було затримуватися в будь-якому місті чи селищі. З Архангельська вони переїхали до Сасового, а потім до Скопина і, нарешті, до Ранненбурга Рязанської області.

У листопаді 1938 р. Варвара Олексіївна отримала телеграму від ув'язненого товариша Остапа Вишні, колишнього вурка Феді Зубова: «Павел на руднике. Сообщите точный адрес». Щоб якось підтримати чоловіка й не наклакати біди на сім'ю, дружина вдавалася до всяляких хитрощів: із Ранненбурга вона відправляла посылку до Харкова на адресу своєї тітки Ю. Й. Новикової, а та вже відправляла її на залясання. Це робилося з метою конспірації, щоб і в цьому місті, і в театрі, де Варвара Олексіївна працювала, не дізналися про її ув'язненого чоловіка. Але посылка повернулася через рік із багатьма наліпленими розписками з різних таборів, а на одній із них було написано: «Возврат за ненахождением адресата». Це ж саме сталося і з грошовим переказом, бо, як стало відомо пізніше, Остапа Вишню відправили в Чиб'ю на розстріл...

Щодо останнього етапу Остапа Вишні існує кілька версій, дві з яких заслуговують на ширшу увагу. Одну з них оповідала мені Варвара Олексіївна, очевидно, зі слів чоловіка. Дорогою з копальні Єджид-Кирта в місто Чиб'ю в конвоїра стався напад апендициту, і фельдшер Павло Губенко змушений був опікуватися хворим, якому підставив своє плече, а також його зброєю. Через хворобу конвоїра та погодні умови (на той час настала рання зима) етап з одного ув'язненого прибув до місця свого останнього призначення з великим запізненням, коли хвиля знищення політ'язнів

уже минула. Новий табірний начальник (Я. М. Мороза на той час було репресовано і, здається, розстріляно) тільки і зміг вигукнути зі здивуванням: «И это враг народа?!» Можливо, це й вирішило подальшу долю письменника – його помістили для лікування в медичний ізолятор «табору для слабосильних» Ветлосян (околиця міста Чиб'ю), і протягом останніх п'яти років він працював фельдшером, хоча майже втрапив на цей період зв'язок із сім'єю.

Друга розповідь належить харківському товаришеві Остапа Вишні і другові по нещастю Володимирі Гжицькому, який широко переповів у романі «Ніч і день» епізод останньої зустрічі, а радше прощання на копальні Єджид-Кирта. Це було пізньої осені 1938 р. Якось стривожений Павло Михайлович покликав до себе Гжицького й попросив допомогти зібратися в етап – на нього на річці Печорі як на особливо небезпечного політичного «злочинця» чекав човен із трьома конвоїрами. Його мали доставити в Чиб'ю, а для чого – було зрозуміло і без пояснень – для розстрілу, адже тоді «ворогами народу» оголошувалися навіть ті, хто мав безпосередній стосунок до репресій невинних людей. На прощання Остап Вишня просив передати в Україну, що він ні в чому не винний... На третій день човен зупинився в Кедровому Шорі, де Остап Вишня у вересні 1935 р. розпрощався з родиною. Далі рухатися Печорою було неможливо, бо несподівано пішла шуга й до льодоставу про подальше етапування зека Голубенка (таке прізвище дав своєму героєві В. Гжицький) Павла Михайловича й мови не могло бути. Етап затримався в дорозі на добрих два місяці і прибув, очевидно, пішки по льоду з великим запізненням. Дорогою з конвоїром і могла трапитися ота пригода, про яку зі слів Павла Михайловича розповідала Варвара Олексіївна. На той час був заарештований навіть нарком внутрішніх справ Єжов, і чиб'юському табірному начальству було не до зека, хай навіть й оголошеного особливо небезпечним політичним злочинцем.

В обліковій картці, що зберігається в Ухтинському архіві МВС Республіки Комі, мені пощастило уточнити дати пересування зека Губенка Павла Михайловича (Остапа Вишні) територією Ухтпечлагу. На жаль, не всюди поставлено роки, а лише числа й місяці, та все ж таки цей документ свідчить про десятилітні мандри по відділеннях, «командировках» (так називалися певні копальні, що містилися за межами табірних зон). Незважаючи на те, що не всі записи пощастило розшифрувати та точно визначити всі дати, цей документ заслуговує, щоб його навести повністю (у квадратних дужках подаються ймовірні роки).

Отделения командировки, роты	Прибыл	Убыл
1. Печора 1-ое отд.	5/X [35]	30/X 36
2. 1-ое отд.		16/X [37]
3. ГТ 1 отд. Печерлаг	31/XII 37	21.2.38
4. Печерлаг	21.2.38	
5. отд. л[ечебный] п[ункт] № 1		27/XII.38
6. уп[равление] о[тдельного] л[ечебного] п[ункта] №1 ОЛП 13	1.01.39	16.7.39
7. О[тдельный] л[агерный] п[ункт] №13	15.7.39	
Убыл из лагеря Воркутпечлаг		11/VII 38.

Дата и основания ч/п ОЛП от № 7 18.Х.39.

Прибыл 9.9.41 г.

Генпроверку 1940 прошел.

Ухтоижемское отд[еление] НКВД, ОЛП № 7.

Генпроверка 1940. 17

Убыл во внутреннюю тюрьму НКВД СССР г. Москвы 29/IV-43.

Останній даті передували події, які досі залишаються таємницею, як і дата відправки ув'язненого до Москви (з листів письменника видно, що з Ухтіжемлагом, де перебував у 1943 р., Остап Вишня розпрощався лише у вересні чи на початку жовтня того року).

Хто перший порушив клопотання про звільнення Остапа Вишні? Про це, напевно, точно не знав ні сам Павло Михайлович, ні його родина. М. Бажан на запитання Варвари Олексіївни, кому належить ця чудова ініціатива, назвав ім'я Олександра Довженка. Проте, як згадував Ю. Смолич та інші мемуаристи, звільнення письменника добивалися ще кілька осіб, насамперед і тодішній голова Спілки радянських письменників України М. Рильський, і Ю. Яновський, і все те коло літераторів, яке в 1943 р. було близьким до М. С. Хрущова й умовило його порушити клопотання перед Сталіним про звільнення українських письменників. Із них першим і єдиним до смерті «вождя народів» вийшов на волю Остап Вишня.

Сергій Гальченко

Кам'янець-Подільський період творчості Павла Грунського

(листопад 1919 – лютий 1920)

Фейлетон

Демократичні реформи Денікіна

(Матеріалом для конституції бути не може)

Поділити землю між селянами – справа не маленька.

Треба все передбачити, зважити, обґрунтувати, придивитися до місцевих особливостей, ґрунту, вдачі населення і т. ін., і т. ін.

І земельні комітети, і земельні управи, і селянські з'їзди, інструктори, пояснення, циркуляри...

Департамент земельної реформи з комісіями, фахівцями.

Взагалі – велика справа.

Це у нас!

У Денікіна справа далеко простіша!

Приїжджає до села загін.

– Зібрать сход!

Зібрали.

– Хто хоче землі – вперед!

Дехто виходить. Більшість землі не хоче – не ворушиться!

Але... (отут-то виявляється знання селянської думки) командир загону наперед знає, хто землі хоче.

Має такий список...

І все безземельні або малоземельні.

Викликає. Виходять.

Ділять...

Одному – двадцять п'ять, другому – п'ятдесят, а іншому – і до ста буває.

Буває іноді, що шомпол ламається, тоді беруть новий...

Хто більше добивався, тому більше і дають.

Біднішим – менше.

Усе як слід!
Це – земельна реформа.

* * *

А свобода...

Чи є де-небудь ще така, наприклад, свобода совісті, як у Шульгіна?

Нігде не знайдете!

Запевняю вас, що нігде в світі не дозволять розпустити так «свободно» свою совість, як розпустив її Шульгін.

Чи ви гадаєте, що де-небудь є така «свобода» слова, як у «Киевлянина» або «Київської Дуньки»?

А свобода «зібрань» яка!

Ви тільки почитайте, як «збирають» з київського населення «самообложеніє» на користь добрармії.

«Зібрання» поголовні!

Ні, таки що не кажіть, а видно людей з державним досвідом...

Народна воля. – 1919. – 2 листопада

Маленький фейлетон

Рятуйте!

Панове, я галасую на всю пельку:

– Рятуйте!

Бо я розгубився. Остаточо. І без повороту.

Подумайте:

– Є Україна. Є український народ!

– Що таке народ?

– Я гадаю так:

Народ, то є все населення, що живе в межах республіки.

Себто:

– Селяни, робітники, трудова інтелігенція, буржуї...

Це – народ!

На Україні найбільше селянства. Згуртовано воно в селянські спілки.

Здавалося б:

Селянство зорганізувалось, виявило свою волю, свої бажання.

Сказало «Селоспільці»:

– Провадь!

Так ні:

З'являється ще «селянський» центр.

– «Селянська соціалістична партія».

– Кого вона репрезентує?

– Теж селян? Яких?

– Другого поверху, чи як?

– Навіщо вона?

Але це ще хоть «скромненько».

– Лише «селян» зачепила!

А то є партія, яка хапонула увесь народ.

– Оптом! «З гамузом».

– Це – Українська «народна» партія.

На державній нараді представник її розписався за весь народ.

Зокрема за селян він розчеркнувся:

– Селянство, мовляв, не співчуває аграрній реформі ні з боку психологічного, ні економічного!

Ось як!

Ми йому землю, а він «не співчуває».

– Хоть лусни!

– Не може бути, п. представниче!

– Може, ви помилилися?

– Треба буде запитати в м-ві земельних справ.

Там є директор департаменту земельної реформи.

Він скаже. Він знає.

Ну ї опікунів у селянства!

Хто ж нарешті? Хто?

– Рятуйте, бо ї я селянин.

Народна воля. – 1919. – 6 листопада

Фейлетон...

(але не маленькій)

Жовтня місяця дня 25-го, року Божого 1919 у м. Кам'янці на Поділлі ми, нижчепідписаний кореспондент «Народної Волі» П. Грунський, одержали від редакції зазначеної газети такий припис:

Д. Негаїно
П. Грунському

Наказуємо вам негаїно відрядитися проінтерв'ювати міністрів
У.Н.Р. Про наслідки донести 35.IX.1919 р.

Редакція

Протестувати ми боялись, бо маємо військовий час.
Перехрестившись, поїхали.
Приїхали...
Доповідаємо...

Розмова з міністрами У.Н.Р.

У п. прем'єр-міністра

Прем'єр-міністр саме вислухував доклад міністра внутрішніх справ, тому розмова з ним була не довга. П. прем'єр-міністр зазначив, що він лише керманіч і стежить за напрямками. Найдовших напрямків є два: внутрішній і зовнішній.

У політиці, звичайно.

Внутрішній напрямок — це напрямок внутрішньої політики, а зовнішній — зовнішньої.

У внутрішній політиці напрямок не такий, як у зовнішній.

У зовнішній не такий, як у внутрішній.

— Але, запевняю вас, вони єсть, бігме.

Про подробиці праці кабінету п. прем'єр порадив дізнатися в окремих міністрів.

Щиро подякували.

Як ми вже зазначили, у п. прем'єра ми зустріли і п. міністра внутрішніх справ, з яким п. прем'єр працює в найтіснішому контакті і який користується особливими його симпатіями.

П. міністр заявив, що справа з організацією влади на місцях з кожним днем ліпшає. Проводиться вона на принципі широкої децентралізації і самоврядування.

Принцип децентралізації полягає в тому, що місця все ламають голову:

— Де центр?.. Де центр?..

Принцип цей перевели до життя в самому широкому масштабі.

Головною підвалиною «самоврядування» є, як і сама назва вказує, передача організації влади на місцях самому населенню...

Себто:

– Урядуйся, хто як собі хоче!..

І цей принцип найліпше підійшов до життя населення.

– Роблять, що хочать!

Побажавши і т. п., ми розкланялись.

У п. міністра здоров'я

Пан міністр народного здоров'я зустрів нас окликом:

– Mens sana in corpore sano! (В здоровому тілі здорова душа!)

Більше сьогодні нічого не можу сказати, бо в мене болить голова і піднесена температура.

А самі знаєте, як тепер з ліками. Їду зараз до Відня за хіною. Приїдете потім – побалакаємо!..

У п. міністра праці

П. міністра праці ми застали за працею.

Дуже радо привітавшись з нами, п. міністр сказав:

– Евентуально, міністерство праці то є таке міністерство, що само прагне і дає працю другим, розвинуло як найширшу офензиву. Робучий народ зрозумів завдання міністерства і записується на біржі праці.

За жовтень уже записалась одна робуча людина.

Я сам, як соціал-демократ, стою на тому ґрунті, що кожен му- сить робити.

Зглядно з цим, міністерство підшукує відповідної праці для всіх громадян, не виключаючи й найвидатніших.

У цьому йому ретельно допомагає «Боротьба».

Побажавши...

У п. міністра народного господарства

– Народне господарство, – сказав п. міністр, – то є господарство народу. Мета міністерства – дати необхідне народові і взяти необхідне від народу. Або ж, що рівнозначно, не дати народові нічого і не взяти від народа нічого.

Головною підвалиною народного господарства є торгівля. Торгівля буває зовнішня і внутрішня.

Внутрішня – це базар, а зовнішня це – ринок.

Ринки різні бувають: міжнародні ринки, криті ринки, ске-тінг-ринки.

Як ви, мабуть, чули (м-ву це, напр., відомо), базари торгують. Продукти хоть єсть: сало, масло, м'ясо, яйця, баклажани, сливи й часник.

Це – на базарах.

На ринках є місії й торговельні агенти.

Міністерство провадить принцип вільного торгу.

Себто:

«Хочеш торгуї, хочеш – ні!»

Це у внутрішній торгівлі.

У зовнішній:

«Хоч не хочеш, а торгуї!»

Наприкінці розмови п. м-р категорично заявив, що чутки про те, ніби директор департаменту палива спить під трьома кожухами, – провокаційні.

(Далі буде.)

Народна воля. – 1919. – 7 листопада

Допекло

«На Дону повстав самостійницький рух».
(Із газет)

– Добудувалися!

До того добудувалися, що, навіть Дон, цей «осередок тоєї Руської государственності», – завадило!

– Завадило так, що вже вибльовує і «ідею», і тих, хто приніс з собою цю «ідею».

– Дончаки нарешті зрозуміли, якого «блага» принесли народові Денікін з кумпанією.

Захиталася найміцніша підпора поліцейської Росії.

– Єдиної, неділимой!

– Захиталася, щоби, упавши, задавити всю царську наволоч.

– Не витримала навіть Донщина, зачарована ласкою бувшого Миколи II.

- Зрозуміла, яку гадюку пригріла в себе за пазухою.
- Побачила, що ця гадюка, почувши в собі більше сили, засичала на неї ж таки.
- На того, хто пригрів її.
- Треба було бути сліпцем, щоб не бачити намірів золотопогонної зграї.
- І Дон був сліпцем!
- Тепер він «прозрів»! «Прозрів» і виправить свою величезну помилку перед усіма націями бувшої Російської держави.
- Куди ж тепер, ваше превосходительство?
- Де ж тепер улаштуєте осередок «Руської государственности»?
- З Кубані вигнали, з Дону гонять, на Кавказі б'ють!
- Колчака заперли аж на Амур.
- Москва?
- Але до неї щось «переходи» збільшуються! Краще, мабуть.
- «Не тратьте, куме, сили».

Народна воля. – 1919. – 11 листопада

Ганьба!

Три імення:

– Тарнавський, Лисняк і Левицький...

Три імення, що страшною ганьбою заплямували славетну історію визволення Українського народу...

За панську ласку, за привілеї.

– Продали народ.

Той народ, що вже 2 роки б'ється в невимовно тяжких обставинах.

– За кращу долю свою!

– За волю!

– За право своє.

У найтяжчу хвилю кривавої боротьби, коли на карту поставлено все.

– Продали!

– І хто продав?

– Главнокомандуючий!!

– Перша людина у військові! Яка ганьба!

Ви подумайте:
Вітчизна-мати стікає кров'ю, б'ється з останніх сил.
– Приходить старший син її, її обранець, її надія і, мов злоді-
юка, всаджує ніж у саме серце її...
– Своїй матері! Яка ганьба!!
– Кому ж вірити?!
– На кого сподіватися?!

* * *

– Сліпці?
– Ні, не сліпота це!
Бо не можна було не бачити, куди йдуть вони, до кого ведуть
військо, який намір має новий «спільник» їх – Денікін.
Це – зрада!
Безсоромна, як повія!
Жахлива, як божевілья!
Ганьба їм! Слухайте ви:
– Тарнавські, Лисняки і Левицькі і «інші з ними»!
– Невже ви не чули?
Ні, такі, як ви, цього чути не могли! Слухайте!
Я вам скажу.
– Ще коли зачаття ваше не опаскудило черева матерів ваших,
Великий Тарас про таких, як ви, сказав:

Що пропадуть вони, лихі,
Що їх безчестіє, і зрада,
І криводушіє – огнем,
Кровавим, пламенним мечем
Нарізані на людських душах,
Що крикне кара невиспуца,
Що не спасе їх добрий цар,

І на хресті отім без ката,
І без царя вас біснуватих
Розтнуть, розірвуть, розіпнуть,
І вашей кровію, собаки,
Собак напоять!

А ви... ви... Яка ганьба!

Народна воля. – 1919. – 12 листопада

Маленький фейлетон

Про велике чортзна-що!

Було таке у нас:

– Величезне чортзна-що!

– Звалося воно, вибачте на слові, Гетьманом Павлом Скоропадським...

– Гетьманом Усієї України.

– Привели його німці. Посадили...

– Воно посиділо, покапостило...

Потім народ дмухнув: воно впало зі свого «трону», одягло німецьку шапку і з німецькими офіцерами втекло до Берліна, де й заховалося.

«Аки тать в нощ!»

Оце й усе...

Привели... накапостило... впало... втекло.

Це для історії.

Більше й писати нічого не треба, бо історія... образиться.

Це було рік тому.

Пройшов рік!

Хто ж його згадував? І як його згадували? Інтелігенція:

– З презирством!

Селянство:

– Ну, й били ж ми його!

І тільки одні «хлібороби», кров од крові й плоть від плоті гетьманської, згадуючи, кличуть:

– Дурнем!

Це так дітки батька величають!

По-моєму, так для його й «дурня» забагато!

– «Чортзна-що» й більше нічого!

– Воно!

А яким воно здавалося тоді:

– Суворим та грізним!

Завело собі бунчужних, значкових, конвой...

Булаву носило...

До народу не інакше, як:

– Ми, – мовляв, – Гетьман Усієї України, даруємо...

Або:

– З ласки нашої наказуємо...

А іноді як розприндиться:

– Ми не дозволимо... У нас хватить сили, щоб... і т. п., і т. п.

Отакє!

Подивишся було, так аж страшно!

А само тим часом біжить та німців виціловує куди треба й не треба, щоб підтримали...

І ото ж воно курячим мозком всім мимрило:

– Правити 40-мільйонним народом...

– Народом, що мав у себе за гетьманів Хмельницького, Виговського, Дорошенка, Мазепу...

– Народом, що більш самого себе любить волю свою...

І народ цей ворухнувся...

І полетіла, мов порох, скоропадщина з німцями, з сердюками, з добровольцями, кістяковськими, лизогубами...

Полетіла, щоб ніколи не повернутися!

.....
Буває...

.....
– Ну та й що? – запитаєте мене ви.

– Ну, то й всім таким те ж саме буде! – скажу я...

Народна воля. – 1919. – 14 листопада

Маленький фейлетон

Акафіст

В «Народній волі» ч. 3 почали появлятися знамениті сатиричні фейлетони про Міністерство. Ходять слухи, що Наддніпрянський Уряд постарався о припиненні тих фейлетонів. Звертаємо увагу, що в корені кожний уряд тішитья так елегантними сатирами, писаними без злоби, як пише тільки горожанин, що любить свій рідний край.

(«Стрілець», Ч. 93)

– Слово честі, люблю свій рідний край.

– Тіштесь, панове!

Зміст

І сміявся, і плакав з любові.....	5	Вишневі усмішки кримські . . .	130
Кам'янець-Подільський		Крим	130
період творчості		Море	135
Павла Грунського	15	Гори	138
Демократичні реформи		Ялта	141
Денікіна	15	Туристи	144
Допекло	20	Природа й люди	146
Ганьба!	21	Бережком!.. Бережком!	148
Антанта	31	«Діва» й «монах»	153
Сон	50	Кримська ніч	155
«Запорожець за Дунаєм»	56	Кримський місяць	158
Історія	57	Перші кроки	160
Театр Садовського	59	І там таке саме	163
Від рецензента	64	Тіпун вам на язик!	164
Горенько	66	Вольовий спосіб	166
Моя автобіографія	82	«Конфуз»	169
Вишневі усмішки	94	Українізація	170
Чудака, їй-богу!	94	Усмішки літературні	174
За дітей	95	Письменники	174
Вишневі усмішки сільські	97	«Плуг»	178
Подорожні враження	97	«Понеділок»	185
«Головполітосвіта»	100	Лицем до села	190
«Жінвідділ»	103	Ярмарок	190
«Ох і лікували нас...»	106	«Гіпно-баба»	211
Як ми колись учились	110	Село згадує	213
Мед	113	«Так ми ж народ тьомний»	216
Як я рибу ловив	114	Мисливство	219
Вишневі усмішки київські	117	Якість продукції	221
Чий Шевченко?	117	«Чукрен»	223
Київ	119	«Чухраїнці»	225
Ага, будеш?!	124	Вишневі усмішки закордонні . . .	230
Охорона материнства		Передмова	230
й дитинства	126	Поїхали	230
Земля – Місяць – Марс	128	Приїхали	234
		Ну й народ!	241
		Не життя, а радість несподівана .	246

«Зее»	250	Відкриття охоти	304
«Pour les dames»	253	Заєць	308
Короп по-німецькому	257	Бекас	311
Берлінські музеї	260	Ведмідь	318
Як із Харкова зробити Берлін	264	Вовк	323
Як переїхати митницю	270	«Ружжо»	329
Зенітка	275	Вальдшнеп	338
Зенітка	275	Дика коза	342
«Бліцкриг»	278	Дикий кабан, або Вепр	348
Весна-красна	281	Екіпіровка мисливця	355
Якби моя бабуся встала	281	Дика гуска	360
Дозвольте помилитись!	284	Короп	367
Дідів прогноз	288	Сом	370
Дер Галушка	291	Брехологія	377
Мисливські усмішки	296	Великі ростіть	380
Як варити і їсти суп із дикої качки	296	Панська ялинка	384
Лисиця	299	Отак і пишу	388
		Примітки	402

Літературно-художнє видання

ВИШНЯ Остап
Вишневі усмішки.
Заборонені твори

Упорядник *С. А. Гальченко*

Керівник проекту *З. О. Бакуменко*
Координатор проекту *Г. В. Солоуб*
Відповідальний за випуск *О. В. Стратілат*
Художній редактор *Т. О. Волошина*
Технічний редактор *І. О. Гнідая*
Коректор *Т. М. Новаченко*

Підписано до друку 12.08.2016. Формат 84х108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Vazhanov». Ум. друк. арк. 21,84.
Наклад 10000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у ПРАТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус»»
61012, м. Харків, вул. Різдявня, 11.
Свідоцтво ДК № 3985 від 22.02.2011 р.
www.globus-book.com

- за телефонами довідкової служби (050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life); (067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88
  - на сайті Клубу: www.bookclub.ua
  - у мережі фірмових магазинів див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом
- Надсилається безоплатний каталог**

***Запрошуємо авторів, перекладачів,
художників, редакторів до співпраці***

e-mail: publish@bookclub.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55
e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеса

тел./факс +38(067)572-44-28
e-mail: odessa@bookclub.ua

Вишня Остап

В55 Вишневі усмішки. Заборонені твори / Остап Вишня ; укл., прим. і передм. С. А. Гальченка. — 2-ге вид., доп. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. — 416 с.

ISBN 978-617-12-1490-3

До цієї унікальної збірки увійшли найвизначніші твори Остапа Вишні різних років, а також феїлетони, що видаються вперше. Тепер, за сприяння Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка, первозданий вигляд «Усмішок» відтворено і ви можете насолоджуватися колись забороненими та скороченими, а тепер відновленими вірцями цього самобутнього жанру в повному обсязі.

ББК 84(4Укр)